

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Київський національний університет будівництва і архітектури

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ

Методичні рекомендації
до виконання практичних робіт
для здобувачів другого (магістерського) рівня
усіх форм навчання, усіх спеціальностей

Київ 2025

УДК 342.7

I-73

Укладачі: Т.О. Негрій, канд. техн. наук, доцент;
А.В. Ковальова, канд. техн. наук, доцент

Рецензент Л.О. Василенко, канд. техн. наук, доцент

Відповідальна за випуск Т. М. Ткаченко, д-р техн. наук, професор

Затверджено на засіданні кафедри технологій захисту навколишнього середовища та охорони праці, протокол № 10 від «03» березня 2025 року.

В авторській редакції.

Інтелектуальна власність [Електронний ресурс] : методичні
I-73 рекомендації до виконання практичних робіт /уклад. :Т.О. Негрій,
А.В. Ковальова. – Київ : КНУБА, 2025. – 30 с.

Містять роз'яснення основних понять, правових аспектів та механізмів захисту інтелектуальної власності.

Призначено для здобувачів другого (магістерського) рівня усіх форм навчання, усіх спеціальностей.

КНУБА, 2025

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.....	4
Практична робота № 1. Аналіз авторського права.....	5
Практична робота № 2. Патентний аналіз.....	9
Практична робота № 3. Реєстрація торговельної марки.....	15
Практична робота № 4 .Оцінка плагіату та добросовісного використання.....	18
Практична робота № 5. Визначення контрафактної продукції.	22
Список літератури.....	28

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Мета вивчення дисципліни «Інтелектуальна власність» передбачає отримання здобувачами теоретичних знань та практичних навичок щодо правового регулювання, охорони та комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності. Дисципліна спрямована на формування у здобувачів розуміння значення інтелектуальної власності в сучасній економіці, механізмів її захисту та використання в професійній діяльності.

Після вивчення дисципліни здобувач отримає наступні:

знання:

- основних понять, принципів і джерел правового регулювання інтелектуальної власності;
- видів об'єктів інтелектуальної власності (авторське право, патентне право, товарні знаки тощо);
- особливостей набуття, реалізації та захисту прав інтелектуальної власності;
- міжнародних та національних систем охорони інтелектуальної власності;
- процедур патентування винаходів, реєстрації торговельних марок та інших об'єктів інтелектуальної власності;
- питань комерціалізації інтелектуальної власності, передачі прав, ліцензування та франчайзингу;
- методів боротьби з порушеннями прав інтелектуальної власності, у тому числі правових механізмів захисту та відповідальності.

уміння:

- ідентифікувати об'єкти інтелектуальної власності та визначати їх правовий статус;
- застосовувати нормативно-правові акти для захисту прав інтелектуальної власності;
- оформлювати заявки на реєстрацію об'єктів інтелектуальної власності;
- аналізувати договори у сфері інтелектуальної власності (ліцензійні угоди, договори про передачу прав тощо);
- оцінювати економічну ефективність використання об'єктів інтелектуальної власності;
- застосовувати механізми правового захисту у разі порушення прав інтелектуальної власності.

ПРАКТИЧНА РОБОТА №1

Тема: Аналіз авторського права

Мета: надання здобувачам знань та навичок щодо розуміння основ авторського права, аналізу правового статусу творів та оцінювання судових кейсів, що є важливими навичками у сучасному цифровому світі.

Теоретична частина

Аналіз авторського права є важливим для захисту прав інтелектуальної власності та регулювання використання творчих творів. Дотримання норм авторського права сприяє розвитку культури, науки і технологій, а також забезпечує авторам справедливу винагороду за їхню працю. У сучасному цифровому світі необхідно постійно оновлювати підходи до захисту авторських прав та впроваджувати ефективні правові механізми для боротьби з порушеннями.

Авторське право — це сукупність юридичних норм, що регулюють відносини між творцями творів та суспільством щодо використання їхньої інтелектуальної власності. Воно охоплює захист літературних, музичних, художніх, наукових творів, програмного забезпечення тощо.

Основна мета авторського права — забезпечити авторам можливість контролювати використання своїх творів і отримувати за це винагороду.

Авторське право регулюється міжнародними договорами, національними законами та підзаконними актами. До основних міжнародних документів належать:

- **Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (1886 р.)** – встановлює основні принципи захисту авторських прав у міжнародному масштабі.

- **Всесвітня конвенція про авторське право (1952 р.)** – передбачає мінімальні стандарти охорони.

- **Директиви та регламенти Європейського Союзу** – визначають єдині стандарти охорони авторських прав у ЄС.

- **Законодавство окремих країн** – у кожній державі є власні закони, які деталізують міжнародні норми.

Основні принципи авторського права:

1. **Автоматичний захист** – авторське право виникає з моменту створення твору без необхідності реєстрації.

2. **Право на визнання авторства** – автор має право вимагати визнання свого авторства шляхом зазначення імені.

3. **Право на недоторканність твору** – автор може заборонити зміну або спотворення свого твору.

4. **Тимчасовість охорони** – зазвичай авторське право діє протягом життя автора і ще 50–70 років після його смерті.

5. **Можливість передання прав** – автор може передавати права іншим особам або юридичним структурам.

Об’єкти авторського права:

- Літературні твори (книги, статті, сценарії);
- Музичні твори (пісні, композиції);
- Образотворче мистецтво (живопис, фотографії, скульптури);
- Аудіовізуальні твори (фільми, мультфільми, відеоролики);
- Комп’ютерні програми та бази даних;
- Театральні постановки.

Суб’єкти авторського права:

- Автори творів;
- Спадкоємці авторів;
- Організації, яким передано права (видавництва, кінокомпанії, ІТ-компанії).

Авторське право поділяється на наступні категорії:

- **Майнові права** – включають право на відтворення, розповсюдження, публічний показ, адаптацію, переклад твору тощо. Вони можуть бути продані або передані.

- **Немайнові права** – включають право авторства, право на ім’я, право на захист репутації твору. Вони є невід’ємними від особи автора.

- **Право на відкликання твору** – можливість автора відмовитися від розповсюдження твору.

Тривалість авторського права залежить від законодавства країни. Загалом воно діє протягом життя автора та 70 років після його смерті (відповідно до Бернської конвенції). У деяких випадках можуть існувати спеціальні умови продовження строку захисту.

Законодавство передбачає випадки, коли твір може використовуватися без дозволу автора, наприклад:

- **Цитування** – з обов’язковим посиланням на джерело.
- **Використання для навчальних цілей** – у межах освітніх закладів.
- **Пародії та карикатури** – з дотриманням принципу добросовісного використання.

- **Приватне використання** – якщо твір не розповсюджується публічно.

Порушенням авторського права є:

- *Піратство* (незаконне розповсюдження творів).

- *Плагіат* (привласнення авторства чужого твору).

- *Використання твору без дозволу автора*.

- *Внесення змін у твір без згоди автора*.

За порушення авторського права передбачені адміністративні, цивільні та кримінальні санкції, включаючи штрафи, конфіскацію незаконно використаних матеріалів і навіть позбавлення волі в особливо тяжких випадках.

З розвитком Інтернету постали нові виклики для захисту авторських прав: піратство та нелегальне поширення контенту, використання штучного інтелекту для створення творів, проблеми контролю за авторськими правами в соціальних мережах.

Порушення авторських прав може призвести до таких наслідків:

- **Цивільна відповідальність** – відшкодування збитків, вилучення незаконно використаних творів.

- **Адміністративна відповідальність** – штрафи за порушення.

- **Кримінальна відповідальність** – у випадках масового піратства передбачена кримінальна відповідальність.

Деякі автори дозволяють вільне використання своїх творів через ліцензії типу: Creative Commons (CC BY, CC BY-SA тощо); GNU GPL (для програмного забезпечення); суспільне надбання (твори, термін авторського права на які закінчився); ліцензії MIT, Apache для програмного коду.

2. Практична частина

Завдання 1. Аналіз правового статусу авторського твору

1. Оберіть один об'єкт авторського права (наприклад, книгу, музичний альбом, програму, картину тощо).
2. Визначте, хто є автором і правовласником цього твору.
3. Дослідіть, чи захищений твір авторським правом, чи перебуває у суспільному надбанні.
4. Вкажіть, які майнові та немайнові права має автор цього твору.
5. Зробіть висновки.

Завдання 2. Аналіз судового кейсу з авторського права

1. Знайдіть реальний випадок судової справи, пов'язаної з порушенням авторського права (наприклад, плагіат у музиці, незаконне використання програмного забезпечення тощо).
2. Опишіть обставини справи: хто був позивачем, хто відповідачем, що саме було порушено.
3. Проаналізуйте рішення суду та наслідки для сторін.
4. Висловіть власну думку щодо правомірності рішення.
5. Зробіть висновки.

Завдання 3. Визначення допустимих способів використання твору

1. Оберіть відомий твір (наприклад, книгу, фільм, картину).
2. Дослідіть, чи можна використовувати його без дозволу автора (наприклад, створювати пародії, використовувати у навчальних матеріалах тощо).
3. Якщо твір знаходиться під охороною авторського права, визначте, за яких умов його можна використати законно.
4. Зробіть висновки.

Контрольні запитання

1. Що таке авторське право та які його основні функції?
2. Які існують види прав у авторському праві?
3. Чи можна без дозволу автора використовувати його твори? В яких випадках?
4. Чим відрізняються майнові та немайнові права?
5. Як визначити, чи є твір суспільним надбанням?

ПРАКТИЧНА РОБОТА №2

Тема: Патентний аналіз

Мета: ознайомлення здобувачів з основами патентного аналізу, опанування методів пошуку та аналізу патентної інформації, розвиток навичок роботи з патентними базами даних, визначення перспективних напрямів досліджень за допомогою патентного аналізу.

Порядок виконання практичної роботи

1. Ознайомитися з теоретичними відомостями.
2. Виконати завдання, послідовність якого описана в практичній частині роботи.
3. Відповісти на контрольні запитання.

Теоретична частина

Патент – це охоронний документ, який засвідчує право його власника на винахід, корисну модель або промисловий зразок. Він надає власнику виключне право використовувати запатентований об'єкт у комерційній діяльності, а також захищає його від незаконного використання третіми особами.

Існують три основні **види патентів**:

- *Патент на винахід* – охороняє технічне рішення, що є новим, має винахідницький рівень і є промислово придатним.
- *Патент на корисну модель* – захищає технічне рішення, яке є новим і промислово придатним, але не обов'язково має винахідницький рівень.
- *Патент на промисловий зразок* – надається на дизайн або естетичне оформлення виробу.

Патентний аналіз – це процес дослідження патентної інформації з метою виявлення тенденцій у розвитку технологій, аналізу конкурентного середовища, оцінки патентної активності компаній або визначення рівня новизни винаходу.

Основні **методи патентного аналізу**:

- *Бібліографічний аналіз* – дослідження основних відомостей про патенти (номер, дата, заявник, власник, класифікація тощо).
- *Тематичний аналіз* – групування патентів за технологічними напрямами або проблематикою.

- *Аналіз цитувань* – визначення найбільш значущих патентів за кількістю їх цитувань у нових заявках.

- *SWOT-аналіз* патентного портфеля – оцінка сильних і слабких сторін патентного портфеля організації.

- *Патентний ландшафт* – комплексний аналіз, що включає графічне представлення тенденцій у певній галузі технологій.

Патентний аналіз широко застосовується в:

- Визначенні перспективних напрямів наукових досліджень.
- Оцінці рівня конкурентоспроможності компанії.
- Запобіганні порушенню патентного законодавства.
- Прийнятті стратегічних рішень щодо патентування та розробки нових технологій.

- Виявленні потенційних партнерів або конкурентів у сфері інновацій.

Джерела патентної інформації

- Національні патентні відомства (наприклад, Український інститут інтелектуальної власності – Укрпатент).

- Міжнародні патентні бази даних (WIPO, EPO, USPTO).

- Комерційні патентні платформи (Derwent Innovation, Google Patents, Lens.org).

Основні джерела для патентного аналізу: Google Patents (<https://patents.google.com/>), Espacenet (<https://worldwide.espacenet.com/>), WIPO PATENTSCOPE (<https://patentscope.wipo.int/>), USPTO (<https://www.uspto.gov/>).

Патентування — це складний і багатоетапний процес, який включає подачу заявки на патент, перевірку новизни та патентної придатності технічного рішення, а також надання патенту на певний термін (зазвичай від 15 до 20 років). Порядок патентування залежить від країни, але загальні етапи процесу виглядають наступним чином:

1. *Подання заявки* — до національних або міжнародних патентних органів подається детальний опис технічного рішення, яке претендує на патент.

2. *Експертиза заявки* — вивчається новизна, патентоспроможність та можливість промислового застосування.

3. *Видача патенту* — якщо заявка відповідає вимогам, заявнику надається патент.

4. *Охорона патенту* — після отримання патенту винахідник має право на його використання виключно або передати це право іншим особам.

Патентний аналіз є важливим інструментом для оцінки інноваційного потенціалу технологій, конкурентів та розуміння розвитку науково-технічного прогресу в певній галузі.

Типи патентного аналізу:

- *Аналіз новизни* — оцінка того, чи є нове технічне рішення справді новим і чи не порушує воно вже існуючі патенти.

- *Аналіз ринку* — визначення позиції компанії на ринку шляхом аналізу патентів конкурентів, вивчення патентної активності, дослідження кількості та якості патентів.

- *Аналіз технічних тенденцій* — вивчення еволюції технологій, що захищені патентами, для прогнозування майбутніх напрямків розвитку галузі.

- *Аналіз патентної чистоти* — перевірка можливості комерціалізації нового продукту чи технології без порушення патентних прав інших осіб.

Інструменти для патентного аналізу наступні:

- *Патентні бази даних* — спеціалізовані ресурси, що містять інформацію про всі види патентів, заявки на патенти, технічні рішення та правову інформацію. Найбільші з них включають Espacenet (Європейське патентне бюро), USPTO (Патентне бюро США), WIPO (Всесвітня організація інтелектуальної власності) тощо.

- *Патентні агентства та консультанти* — компанії, які спеціалізуються на патентних пошуках та аналізі, допомагають з реєстрацією патентів і надають консультації з питань патентної чистоти та конкурентного аналізу.

- *Програмне забезпечення для аналізу патентів* — існують програми, які автоматизують процес пошуку та класифікації патентної інформації, що дозволяє швидко отримати потрібну інформацію для прийняття рішень.

Методи патентного аналізу:

- *Ключові слова* — пошук за допомогою термінів, що описують технічне рішення або технології, які вас цікавлять.

- *Класифікація патентів* — використовуються міжнародні класифікаційні системи для впорядкування патентів за технічними галузями. Наприклад, МПК (Міжнародна патентна класифікація) дозволяє визначити, до якого класу належить певний патент.

- *Аналіз цитувань* — розглядається, які патенти були процитовані іншими патентами. Це дозволяє зрозуміти, які рішення є важливими в рамках певної технології.

Значення патентного аналізу:

1. Управління інтелектуальною власністю — дозволяє підприємствам приймати обґрунтовані рішення щодо патентування, ліцензування чи захисту своїх технологій.

2. Стратегічне планування — аналіз допомагає зрозуміти, в які напрямки варто інвестувати ресурси для розвитку нових технологій та продуктів.

3. Оцінка конкурентів — шляхом вивчення патентної активності конкурентів можна зрозуміти їхні стратегії, сильні та слабкі сторони в технологічному розвитку.

4. Уникнення порушення патентних прав — аналіз допомагає уникнути проблем із законністю використання технологій інших компаній.

Патентний ландшафт — це узагальнена інформація, яка характеризує інноваційну активність у певній галузі або технології. Вивчення патентного ландшафту допомагає виявити нові тенденції, дослідити патентні класи та структуру ринку, а також оцінити технологічні ризики та можливості для розвитку.

Важливими аспектами патентного ландшафту є:

- *Географічне розподілення патентів* — аналізує, в яких країнах або регіонах реєструються патенти, що дозволяє зрозуміти глобальні тенденції розвитку технологій.

- *Аналіз інноваційної активності* — визначення, які компанії або наукові установи найбільше публікують патентів, що дає уявлення про лідерів індустрії.

- *Технологічні взаємозв'язки* — вивчення того, як патенти взаємопов'язані між собою, що дозволяє визначити основні технологічні блоки та напрямки.

Перспективи та проблеми патентного аналізу

- *Проблеми з точністю* — патентний аналіз може бути неточним, якщо неправильно обрані методи пошуку або відсутність актуальної інформації про патенти.

- *Технічна складність* — складність патентних документів може ускладнювати аналіз для неекспертів.

- *Проблеми з доступом до інформації* — хоча багато патентних баз даних є відкритими, не всі країни надають вільний доступ до своїх патентних документів.

Загалом, патентний аналіз є важливим елементом стратегічного управління, наукових досліджень і розвитку інновацій. Він дозволяє зрозуміти не тільки поточний стан технологій, але й передбачати їх розвиток у майбутньому.

Практична частина

Завдання 1. Пошук патентної інформації.

1. Виберіть будь-яку технологічну галузь (наприклад, відновлювана енергетика, штучний інтелект, біотехнології тощо).
2. Використовуючи один з онлайн-сервісів патентного пошуку (Google Patents, Espacenet, WIPO PATENTSCOPE), знайдіть мінімум 5 патентів за заданою тематикою.
3. Запишіть їх номери, назви, авторів та країну реєстрації.
4. Опишіть результати пошуку та аналізу у форматі короткого звіту (1-2 сторінки).
5. Включіть у звіт таблиці та діаграми з результатами аналізу.
6. Зробіть висновки.

Завдання 2. Аналіз отриманих результатів.

1. Визначте, яка країна є лідером за кількістю знайдених патентів.
2. Визначте, яка компанія або автор подала найбільшу кількість патентів.
3. Визначте основні тенденції та напрямки розвитку досліджень у вибраній галузі.
4. Опишіть результати пошуку та аналізу у форматі короткого звіту (1-2 сторінки).
5. Включіть у звіт таблиці та діаграми з результатами аналізу.
6. Зробіть висновки.

Завдання 3. Побудова графічного аналізу.

1. Використовуючи Excel або Google Sheets, створіть діаграму розподілу патентів за країнами або компаніями.
2. Побудуйте графік динаміки патентування за останні 10 років.
3. Опишіть результати пошуку та аналізу у форматі короткого звіту (1-2 сторінки).
4. Включіть у звіт таблиці та діаграми з результатами аналізу.
5. Зробіть висновки.

Контрольні запитання

1. Що таке патентний аналіз і для чого він використовується?
2. Які основні джерела патентної інформації ви знаєте?
3. Як здійснюється пошук патентної інформації в базах даних?
4. Які етапи включає патентний аналіз?
5. Як можна використовувати результати патентного аналізу у наукових дослідженнях та бізнесі?
6. Які тенденції можна визначити за допомогою патентного аналізу?
7. Як визначити конкурентів за допомогою патентної інформації?
8. Що таке Міжнародна патентна класифікація (МПК) і яку роль вона відіграє у пошуку патентів?
9. Які основні показники патентного аналізу можуть бути використані для оцінки технологічного розвитку?
10. Як можна побудувати графічний аналіз отриманих патентних даних?

ПРАКТИЧНА РОБОТА №3

Тема: Реєстрація торговельної марки

Мета: ознайомити здобувачів з основними етапами реєстрації торговельної марки, розібратися у вимогах до реєстрації та застосувати отримані знання на практиці.

Порядок виконання практичної роботи

1. Ознайомитися з теоретичними відомостями.
2. Виконати завдання, послідовність якого описана в практичній частині роботи.
3. Відповісти на контрольні запитання.

Теоретична частина

Реєстрація торговельної марки є важливим кроком у розвитку бізнесу, що забезпечує правовий захист, підвищує впізнаваність бренду та надає ексклюзивні права на його використання. Вона вимагає ретельного аналізу унікальності, правильного оформлення заявки та своєчасної оплати зборів, щоб уникнути відмови у реєстрації.

Торговельна марка (товарний знак, знак для товарів і послуг) — це позначення, яке дозволяє ідентифікувати товари чи послуги конкретного виробника та відрізнити їх від товарів чи послуг інших суб'єктів господарювання. Торговельна марка може бути словесною, графічною, комбінованою або тривимірною.

Реєстрація торговельної марки забезпечує її власнику виключне право на використання, правовий захист від незаконного використання іншими особами та підвищує конкурентоспроможність бренду на ринку.

Торговельні марки можна класифікувати за різними критеріями:

За типом позначення:

- Словесні (назви, літери, слова);
- Графічні (логотипи, зображення);
- Комбіновані (поєднання слів і зображень);
- Об'ємні (форма товару або його упаковки);
- Звукові (мелодії, аудіо-ідентифікатори).

За територією дії:

- Національні (реєстрація у конкретній країні);
- Регіональні (наприклад, реєстрація через ЄС);

- Міжнародні (реєстрація через систему Мадридської угоди).

Торговельну марку потрібно реєструвати щоб: захистити від незаконного використання конкурентами; отримати виключних прав на використання; можливість франчайзингу та ліцензування; підвищити довіру до бренду.

Реєстрація торговельної марки включає кілька основних етапів:

1. Попередня перевірка унікальності.

Перед подачею заявки важливо перевірити, чи не зареєстрована вже схожа або ідентична торгова марка. Для цього використовуються відкриті бази даних, такі як:

- Національні реєстри торговельних марок;
- База WIPO (Всесвітня організація інтелектуальної власності);
- База ЄСІРО (Європейське відомство інтелектуальної власності).

2. Подання заявки.

Заявка на реєстрацію торговельної марки подається до відповідного патентного відомства. Вона має містити:

- Відомості про заявника;
- Зображення або опис торговельної марки;
- Перелік товарів і послуг за Міжнародною класифікацією (Ніщцька класифікація);
- Квитанцію про сплату збору.

3. Формальна експертиза.

На цьому етапі відомство перевіряє правильність заповнення заявки, сплату зборів та відповідність поданих матеріалів вимогам законодавства.

4. Експертиза по суті.

Перевіряється новизна, відмінність та правова можливість реєстрації знака. Відхиляються загальноновживані терміни, описові позначення, що не мають розрізнявальної здатності.

5. Публікація заявки.

Якщо заявка проходить експертизу, вона публікується у відкритому реєстрі. Інші особи можуть подати заперечення проти реєстрації.

6. Реєстрація та видача свідоцтва.

У разі відсутності заперечень або їх відхилення заявнику видається свідоцтво про реєстрацію, яке діє зазвичай 10 років з можливістю продовження.

Вартість реєстрації торговельної марки залежать від:

- Кількості класів товарів і послуг;
- Території реєстрації (національна, міжнародна);

- Послуг патентних повірених, якщо залучаються професіонали.
- Власник зареєстрованої торговельної марки може:
- Вимагати припинення її незаконного використання;
  - Подати судовий позов про компенсацію збитків;
  - Ліцензувати або передавати права на торговельну марку.

Практична частина

Завдання 1. Аналіз унікальності торговельної марки.

1. Оберіть назву або логотип для торговельної марки.
2. Використовуючи сайт Укрпатенту (<https://ukrpatent.org>), перевірте, чи існують схожі зареєстровані ТМ.
3. Зробіть висновок: чи є ваша торгова марка унікальною, чи потрібно вносити зміни.

Завдання 2. Заповнення заявки на реєстрацію ТМ.

1. Визначте, які товари/послуги охоплюватиме ваша ТМ (за МКТП(Міжнародна класифікація товарів і послуг для реєстрації знаків)).
2. Ознайомтеся з формою заявки на сайті Укрпатенту.
3. Заповніть приклад заявки (можна в електронному або паперовому вигляді).
4. Зробіть висновок.

Завдання 3. Оцінка вартості реєстрації.

1. Знайдіть актуальні тарифи на реєстрацію ТМ в Україні.
2. Обчисліть, скільки коштуватиме реєстрація ТМ для двох класів товарів/послуг.
3. Порівняйте вартість стандартної та прискореної реєстрації.
4. Зробіть висновок.

Контрольні запитання:

1. Що таке торговельна марка?
2. Які переваги дає реєстрація ТМ?
3. Які основні етапи реєстрації торговельної марки?
4. Як перевірити, чи унікальна ваша ТМ?
5. Де можна подати заявку на реєстрацію ТМ?
6. Яка орієнтовна вартість реєстрації ТМ?

ПРАКТИЧНА РОБОТА №4

Тема: Оцінка плагіату та добросовісного використання

Мета: ознайомлення здобувачів з поняттям плагіату, методами його оцінки, критеріями добросовісного використання матеріалів та застосовуванням отриманих знання на практиці.

Порядок виконання практичної роботи

1. Ознайомитися з теоретичними відомостями.
2. Виконати завдання, послідовність якого описана в практичній частині роботи.
3. Відповісти на контрольні запитання.

Теоретична частина

Оцінка плагіату та добросовісного використання є важливими для збереження етики в освіті та науці. Важливо дотримуватись принципів академічної доброчесності, ретельно цитувати джерела і враховувати обмеження, встановлені законами про авторські права. Водночас, добросовісне використання матеріалів надає можливість для розвитку творчості та науки без порушення прав інтелектуальної власності.

Плагіат — це використання чужих ідей, текстів, досліджень або робіт без належного посилання на джерело. Це серйозне порушення етики та інтелектуальної власності. Плагіат може мати різні форми:

- **Прямий плагіат:** це дослівне копіювання чужого тексту або роботи без зазначення джерела.

- **Переписування:** це зміна структури, використання синонімів або незначні модифікації чужого тексту без зазначення оригінального автора.

- **Самоплагіат:** використання своїх попередніх робіт без належного посилання на - них.

- **Академічний плагіат:** специфічний вид плагіату в наукових працях, коли здобувач або дослідник видає чужу працю за свою, підміняючи оригінальні джерела.

Причини плагіату можуть бути різними: від недооцінки важливості цитування до бажання зекономити час або отримати кращі оцінки. Однак плагіат є порушенням етики і може призвести до серйозних наслідків як для здобувача, так і для науковця. Плагіат може вплинути на репутацію

навчальних закладів або наукових журналів, а також призвести до юридичних наслідків.

Методи виявлення плагіату:

1. *Порівняння текстів*: за допомогою спеціальних програм або онлайн-сервісів для перевірки плагіату порівнюють поданий текст з іншими джерелами в Інтернеті.

2. *Програмне забезпечення*: такі сервіси, як Turnitin, Unicheck, Plagscan, що використовуються для виявлення схожих фрагментів у роботах.

3. *Ручна перевірка*: у випадках сумнівів викладач може звернути увагу на стиль письма здобувача, а також перевірити наявність аномалій у роботі.

Добросовісне використання (Fair Use) — це юридичний термін, що застосовується для визначення дозволених використання частини чужого контенту без попереднього дозволу власника авторських прав. Водночас це використання повинно відповідати певним критеріям, щоб не порушувати авторські права.

Принципи добросовісного використання:

- *Ціль використання*: Комерційне чи некомерційне використання. Наприклад, використання для наукових, освітніх або критичних цілей часто визнається добросовісним, навіть якщо контент не був придбаний.

- *Характер використаного твору*: Використання творчих робіт, які є публічними або частково втрачають охорону через час, може бути визнано добросовісним.

- *Кількість використаного матеріалу*: Важливо використовувати лише ту частину контенту, яка необхідна для конкретної мети (наприклад, цитування або використання фрагментів у критичному аналізі).

- *Економічний ефект*: Якщо використання матеріалу не порушує можливість отримати прибуток від оригінальної роботи або не заміщає її на ринку, воно може бути визнано добросовісним.

Приклади добросовісного використання:

- **Цитування** частини тексту з наукової статті для подальшого аналізу або коментаря.

- **Ілюстрації, фотографії** або графіки, використані в освітніх або дослідницьких цілях.

- **Пародії** або критичні рецензії, коли частина оригінального твору використовується в новому контексті для вираження нової ідеї.

Юридичний аспект плагіату та добросовісного використання полягає в тому, що кожне порушення авторських прав може призвести до відповідальності, як цивільної, так і кримінальної.

Авторські права захищають інтелектуальну власність автора на його творіння, а порушення цих прав може мати наступні *наслідки*:

- **Цивільні позови**: Власник авторських прав може подати позов до суду за порушення його прав і вимагати компенсацію.

- **Кримінальна відповідальність**: У деяких випадках плагіат може призвести до кримінальної відповідальності, особливо якщо йдеться про великі фінансові збитки або порушення прав на міжнародному рівні.

Для виключення ризику юридичних наслідків потрібно завжди вказувати джерела використаного матеріалу та переконатися, що використання контенту не порушує авторських прав.

Плагіат не тільки є юридичним порушенням, але й серйозним етичним злочином. Він порушує основні принципи наукової доброчесності та поваги до інших дослідників. В академічному середовищі порушення етики може призвести до серйозних *наслідків*:

- **Втрати довіри** до дослідника або здобувача.

- **Санкції** від університетів або наукових журналів, включаючи відсторонення від навчання або відхилення публікацій.

- **Втрата професійної репутації**, що може завадити подальшій кар'єрі.

З іншого боку, добросовісне використання сприяє розвитку науки, оскільки дозволяє використовувати вже існуючі знання для створення нових ідей або розширення досліджень.

З розвитком цифрових технологій і Інтернету можливості для виявлення плагіату значно зросли. Однак це також створює нові проблеми, оскільки з'являється більше матеріалів для копіювання, а також нові методи для обходу систем перевірки плагіату. Сьогодні існує безліч програм для автоматизованої перевірки текстів на плагіат, однак вони не завжди здатні точно оцінити контекст або визначити добросовісне використання.

Практична частина

Завдання 1. Аналіз тексту на плагіат

1. Отримайте текст (фрагмент статті, реферату чи есе), вставте його в онлайн-сервіс перевірки плагіату (наприклад, Unicheck) і визначте відсоток унікальності.

2. Проаналізуйте джерела збігів та виправте можливі порушення.

3. Зробіть висновки.

Завдання 2. Оформлення цитат та посилань

1. Візьміть один абзац із наукової статті або книги, оформіть його у вигляді прямої цитати та непрямой мови відповідно до вимог академічного письма.
2. Зробіть висновки.

Завдання 3. Критичний аналіз добросовісного використання

1. Оберіть уривок тексту з інтернет-джерела, перефразуйте його так, щоб уникнути плагіату, але зберегти основний зміст.
2. Обґрунтуйте свій підхід.
3. Зробіть висновки

Контрольні запитання:

1. Що таке плагіат та які його основні види?
2. Які онлайн-інструменти використовують для перевірки плагіату?
3. Що таке автоплагіат і чому він є проблемою в академічному середовищі?
4. Які основні принципи добросовісного використання інформації?
5. Як правильно оформлювати цитати та посилання?
6. Чим відрізняється парафраз від мозаїчного плагіату?

ПРАКТИЧНА РОБОТА №5

Тема: Визначення контрафактної продукції

Мета: Ознайомлення здобувачів з методами визначення контрафактної продукції, навчання основним інструментам і технікам, а також розуміння значення захисту від контрафактної продукції в сучасному світі.

Порядок виконання практичної роботи

1. Ознайомитися з теоретичними відомостями.
2. Виконати завдання, послідовність якого описана в практичній частині роботи.
3. Відповісти на контрольні запитання.

Теоретична частина

Контрафактна продукція є серйозною загрозою для економіки, здоров'я та безпеки споживачів. Для її ефективної протидії потрібна співпраця між урядами, виробниками та громадськістю. Важливим кроком є підвищення обізнаності про небезпеку контрафактних товарів та активізація юридичних та технічних заходів для їх знищення.

Контрафактна продукція – це продукція, що виготовлена з порушенням прав інтелектуальної власності, зазвичай без дозволу або ліцензії від правовласника, з метою продажу або розповсюдження. Такі товари можуть бути фальшивими, підробленими або виготовленими з використанням незаконно скопійованих технологій, марок або логотипів. Це явище є серйозною проблемою в економіці, оскільки контрафактні товари завдають шкоди як виробникам і споживачам, так і економіці в цілому.

Контрафактна продукція може бути важко відрізнена від оригінальної. Однак існують деякі загальні ознаки, за якими можна визначити фальшивку.

Ознаки контрафактної продукції:

- *Низька якість матеріалів та виконання:* контрафактні товари часто мають погану якість, недоліки в матеріалах або в конструкції.

- *Відсутність або підроблені сертифікати відповідності:* оскільки контрафактна продукція зазвичай не проходить належної сертифікації, на неї можуть відсутні або фальшиві документи про відповідність стандартам.

- *Неофіційна упаковка*: фальшиві товари часто мають нестандартну або підроблену упаковку, яка не відповідає вимогам бренду або містить орфографічні помилки.

- *Невідповідність ціни*: контрафактні товари часто продаються за значно зниженою ціною, що є сигналом про їх можливу фальшивість.

- *Відсутність гарантій або обслуговування*: на контрафактні товари не надаються гарантії або підтримка від оригінальних виробників.

Контрафактні товари можуть бути різними за своїми характеристиками.

Основні види контрафакту включають:

- *Підроблені бренди та логотипи*: це найпоширеніший вид контрафактної продукції, коли продукція виробляється під чужим брендом або з використанням чужого логотипу.

- *Технічні підробки*: такі товари можуть містити нелегально скопійовані технології, конструктивні елементи чи інженерні рішення.

- *Імітація упаковки*: упаковка може бути підроблена або копіювати дизайн оригінального продукту, аби ввести споживача в оману.

- *Вироби, які порушують патентні права*: наприклад, коли продукт був виготовлений із порушенням патентів або інших прав інтелектуальної власності.

- *Неавторизовані товари*: продукція, яка виготовлена без ліцензії від власника бренду або технології, але може бути не такою очевидною у вигляді підробки.

Причини поширення контрафактної продукції:

- *Високий попит на популярні бренди*: контрафактні товари часто створюються для задоволення високого попиту на популярні бренди або продукти.

- *Економічні фактори*: контрафактні товари часто мають низьку ціну, що робить їх привабливими для споживачів, які шукають способи заощадити гроші.

- *Низька відповідальність за порушення*: у деяких країнах закони щодо контрафакту не настільки жорсткі, що дозволяє зловмисникам продавати підроблені товари без серйозних наслідків.

- *Легкість у виготовленні та розповсюдженні*: в епоху цифрових технологій, особливо в Інтернеті, стало простіше виготовляти та продавати контрафактні товари.

Контрафактна продукція має серйозні наслідки як для виробників, так і для споживачів, а також для економіки в цілому.

Наслідки для економіки та споживачів:

- **Для виробників:**

- *Фінансові втрати:* контрафактна продукція знижує прибутки виробників, оскільки зменшується кількість покупок оригінальних товарів.
- *Зниження репутації бренду:* підробки можуть негативно вплинути на репутацію компанії, адже споживачі можуть не відрізнити оригінальний товар від фальшивого.
- *Втрати від позовів та судових розглядів:* боротьба з підробками вимагає витрат на юридичні послуги, судові витрати, а також витрати на захист своїх прав.

- **Для споживачів:**

- *Ризик для здоров'я та безпеки:* контрафактна продукція, особливо побутова техніка, косметика, фармацевтичні препарати, може бути небезпечною для здоров'я.
- *Відсутність гарантій:* споживачі не отримують належної гарантії та підтримки для контрафактних товарів.
- *Шахрайство та обман:* покупці можуть не усвідомлювати, що вони купують підробку, що вводить їх в оману.

- **Для економіки:**

- *Втрати податкових надходжень:* продаж контрафактних товарів не оподатковується, що зменшує надходження до бюджету країни.
- *Порушення конкуренції:* контрафактні товари можуть знижувати конкурентоспроможність оригінальних товарів, створюючи нерівні умови для чесних виробників.
- *Створення чорного ринку:* контрафактні товари часто продаються через нелегальні канали, що підтримує існування чорного ринку.

Для боротьби з контрафактною продукцією важливо мати ефективне законодавство та механізми контролю:

Правові аспекти боротьби з контрафактною продукцією:

- *Національні закони:* більшість країн мають закони, які карають за виробництво, продаж та розповсюдження контрафактної продукції. Це може включати штрафи, конфіскацію товарів та навіть кримінальні покарання.

- *Міжнародні угоди:* міжнародні організації, як-от Світова організація інтелектуальної власності (WIPO), сприяють боротьбі з контрафактом через міжнародні угоди, такі як Угода ТРІПС (TRIPS).

- *Моніторинг та контроль*: важливу роль у боротьбі з контрафактом відіграють митні органи та правоохоронні органи, які можуть вилучати контрафактні товари на кордонах або при перевезенні.

- *Освітні кампанії*: підвищення обізнаності споживачів про небезпеку контрафактної продукції є важливим аспектом боротьби з фальшивками.

Захист від контрафактної продукції включає такі *основні напрямки*:

- **Правовий захист інтелектуальної власності**: важливо, щоб власники брендів та прав інтелектуальної власності активно захищали свої права через патенти, авторські права, товарні знаки та інші засоби.

- **Споживацька обізнаність**: необхідно проводити освітні кампанії серед споживачів, аби вони могли відрізнити оригінальну продукцію від підробок.

- **Технологічні інновації**: з метою боротьби з контрафактами, багато компаній використовують технології відстеження товарів, такі як QR-коди, RFID-чіпи, водяні знаки, для підтвердження автентичності продукції.

Практична частина

Рекомендації для виконання практичної роботи: використовуйте офіційні джерела для перевірки товарів; пам'ятайте, що контрафакт може бути небезпечний для здоров'я та завдати фінансових збитків; залучайте до роботи сучасні інструменти для онлайн-перевірки (QR-коди, сертифікати, офіційні сайти).

Практичне завдання 1: Аналіз упаковки товару

1. Оберіть три товарні одиниці, які ви вважаєте легальними, та три, які підозрюєте в контрафактності.
2. Проведіть порівняння упаковки:
  - Перевірте відповідність маркування на упаковці з офіційними стандартами (логотипи, сертифікація).
  - Оцініть якість друку, наявність дрібних помилок, які можуть вказувати на підробку.
  - Проаналізуйте дату виробництва та термін придатності.
3. Зробіть висновки.

Практичне завдання 2: Перевірка документів

1. Для кожного товару, який ви придбали або використовуєте, перевірте наявність сертифікатів якості.
2. Визначте, чи є у товару документи, що підтверджують походження продукції (сертифікати, декларації відповідності).

3. Зробіть висновки.

Практичне завдання 3: Визначення контрафактної косметичної продукції

1. Оцініть зовнішній вигляд упаковки косметичного засобу (крем, шампунь, парфуми тощо).

2. Перевірте наявність важливих маркувань:

- Назва бренду.
- Країна виробництва.
- Ідентифікаційний код (штрих-код).
- Термін придатності.

3. Порівняйте упаковку з оригінальною продукцією, яка доступна в офіційних магазинах.

4. Використовуючи мобільні додатки для сканування штрих-кодів, перевірте, чи є даний товар в базах даних як підробка.

5. Зробіть висновки.

Практичне завдання 4: Перевірка харчової продукції на контрафактність

1. Виберіть два види харчових продуктів: один оригінальний, другий — підозрілий.

2. Оцініть:

- Зовнішній вигляд упаковки.
- Наявність сертифікатів якості.
- Дата виготовлення та термін придатності.
- Наявність відомостей про виробника.

3. Перевірте склад продукту на наявність підозрілих інгредієнтів, які можуть бути характерними для контрафактної продукції (наприклад, дешевші або незнайомі добавки).

4. Використовуючи мобільні додатки, перевірте наявність продукту в офіційних базах даних.

5. Зробіть висновки.

Практичне завдання 5: Оцінка контрафактності товарів через онлайн-магазини

1. Оберіть товар (наприклад, електроніку, косметику, одяг), який продається в кількох онлайн-магазинах.

2. Проаналізуйте:

- Ціни товару в різних магазинах (значне зниження ціни може бути сигналом контрафактності).
  - Відгуки покупців про товар (чи є скарги на якість).
  - Документацію та сертифікати на товар.
3. Перевірте, чи є у продавця ліцензія на продаж оригінальної продукції.
  4. Зробіть висновки.

Практичне завдання 6: Використання спеціальних інструментів для виявлення контрафактної продукції

1. Ознайомтесь з онлайн-платформами та інструментами, що дозволяють виявляти контрафакт (наприклад, бази даних брендів, платформи для звітності про підробки).
2. Використовуйте один із інструментів для перевірки товарів, таких як:
  - Scanning штрих-кодів через мобільні додатки.
  - Перевірка товару через офіційний вебсайт бренду.
3. Запишіть результати перевірки і оцініть, наскільки ефективні ці інструменти.
4. Зробіть висновки.

Практичне завдання 7: Проведення опитування серед споживачів щодо контрафактної продукції

1. Розробіть коротке анкетування для споживачів про контрафактні товари (наприклад, "Чи стикалися ви з підробленими товарами?", "Як часто перевіряєте сертифікати на продукцію?").
2. Опитайте 5-10 осіб та зберіть статистику.
3. Проаналізуйте результати опитування: які категорії товарів люди найбільше підозрюють у контрафактності?
4. Зробіть висновки.

Контрольні запитання

1. Що таке контрафактна продукція і чим вона відрізняється від підробок?
2. Як можна перевірити, чи є товар легальним чи підробленим?
3. Які ознаки можуть свідчити про контрафактний товар на упаковці?
4. Як перевіряти товар за серійним номером чи іншими даними в онлайн-ресурсах?
5. Чому важливо визначати контрафактну продукцію?

Список літератури

1. Інтелектуальна власність: підручник. /Л.М. Попова., А.В. Хромов, І.В. Шуба: – Харків. «Федорко». 2021. – 262 с.
2. Цивільний кодекс України. Книга IV. Право інтелектуальної власності : науково-практичний коментар /О.В. Коротюк. – Київ : ОВК, 2022. – 340 с.
3. Право інтелектуальної власності: підручник / заг. ред. С.Б. Булеци, О.І. Чепис. – Ужгород: РІК-У, 2019. – 488 с.
4. Інтелектуальна власність /Аксютіна А.В., Нестерцова-Собакарь О.В., Тропін В.В. : навч. посіб. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 140 с.
5. Джунь В. В. Право інтелектуальної власності: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В.В. Джунь. – Київ : ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2017. – 432 с.
6. Право власності / Харитонов Є. О., Харитонova О. І., Некіт К. Г.: навч. посіб.– Одеса: Видавничий дім "Гельветика", 2018. – 256 с.
7. Килимник І. І. Інтелектуальна власність та міжнародне право: конспект лекцій. – Харків : ХНАУМГ імені О. М. Бекетова, 2018. – 97 с.
8. Паризька конвенція про охорону промислової власності [Електронний ресурс]: від 20.03.1883 р. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_123.
9. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності : від 15.04.1994 р. // Офіційний вісник України. – 2010. – № 84. – Ст. 2989. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text
10. Угода про взаємне забезпечення збереження міждержавних секретів у галузі правової охорони винаходів [Електронний ресурс]: (Мінськ, 04.06.1999 р.). – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/99_514.
11. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1996. № 30. Ст. 141. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
12. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356 Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>;
13. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
14. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
15. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 40-41, 42, ст.492). Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

16. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. № 392-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – Ст. 64. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/ed20110509#Text>
17. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 0.06.1996 р. № 236/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 36. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text>
18. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України від 15.12.1993 р. № 368-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № . – Ст. 32. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>
19. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15.12.1993 р. № 3689-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № . – Ст. 36. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>
20. Про охорону прав на промислові зразки : Закон України від 15.12.1993 р. № 3688-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № . – Ст. 34. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12#Text>
21. Про охорону прав на сорти рослин : Закон України від 21.04.1993 р. № 3116-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 21. – Ст. 218. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3116-12#Text>
22. Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем : Закон України від 05.11.199 р. № 621/9-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 8. – Ст. 28. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/621/97-%D0%B2%D1%80#Text>
23. Про охорону прав на зазначення походження товарів : Закон України від 16.06.1999 р. № 52-ХІV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 32. – Ст. 26. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-14#Text>
24. Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних : Закон України від 23.03.2000 р. № 158-ІІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 24. – Ст. 183. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1587-14#Text>
25. Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір : постанова Каб. Міністрів України від 2.12.2001 р. № 156 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 52. – Ст. 2369. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1756-2001-%D0%BF#Text>
26. Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав : постанова Каб. Міністрів України від 18.01.2003 р. № 2 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 4. – Ст. 129. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/72-2003-%D0%BF#Text>

Навчально-методичне видання

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ

Методичні рекомендації
до виконання практичних робіт
для здобувачів другого (магістерського) рівня
усіх форм навчання, усіх спеціальностей

Укладачі: **Негрій** Тетяна Олександрівна,
Ковальова Анастасія Володимирівна

Комп'ютерне верстання *А. П. Селівестрової*

Ум. друк. арк. 1,86. Обл.-вид. арк. 2,0

Електронний документ. Вид № 39/V-25.

Виконавець і виготовлювач

Київський національний університет будівництва і архітектури

Проспект Повітряних Сил, 31, Київ, Україна, 03680

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів
видавничої справи ДК № 808 від 13.02.2002 р